

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ НАУКИ І ОСВІТИ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ
ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ДЕРЖАВНА УСТАНОВА «ІНСТИТУТ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ
НАМНУКРАЇНИ»
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА
АКАДЕМІЯ»ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
КВНЗ «ХАРКІВСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ»
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ**

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ, ІНКЛЮЗИВНОЇ І ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ОСВІТИ

20 жовтня 2022

Збірник наукових праць

Харків 2022

УДК: 376+37.04:316.61+37.091.3:613

А 43

Редакційна колегія:

Головний редактор – **Бойчук Юрій Дмитрович**, д. п. н., професор, член кореспондент НАПН України, ректор ХНПУ імені Г.С. Сковороди;

Заступник головного редактора – **Бережна Світлана Вікторівна**, д. філософ. н., професор, проректор з наукової, інноваційної і міжнародної діяльності ХНПУ імені Г.С. Сковороди;

Члени редакційної колегії:

Бацилєва Ольга Валеріївна – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Галій Алла Іванівна – кандидат біологічних наук, доцент, завідувач кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Коваленко Вікторія Євгенівна – кандидат психологічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри спеціальної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Комісова Тетяна Євгенівна – кандидат біологічних наук, доцент, професор кафедри, завідувач кафедри анатомії і фізіології людини імені Я.Р. Синельникова, координатор з наукової роботи факультету природничої, спеціальної і здоров'язбережувальної освіти

Микитюк Сергій Олександрович – доктор педагогічних наук, професор, декан факультету природничої, спеціальної і здоров'язбережувальної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди,

Науменко Наталія Вікторівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

«Актуальні питання спеціальної, інклюзивної і здоров'язбережувальної освіти», (20 жовтня 2022 р.) / за загальною редакцією проф. Бойчука Ю. Д. – Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2022.

У збірці представлено матеріали регіонального круглого столу метою якого було обговорення питань створення здоров'язбережувального і безпеко-орієнтованого освітнього середовища у закладах освіти в умовах військового стану, визначення шляхів збереження фізичного, психічного, соціального і духовного здоров'я дітей, підлітків та студентської молоді в умовах військового стану, досвіду здоров'язбережувальної роботи в закладах освіти в умовах військового стану; висвітлення технологій навчання, виховання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами в закладах спеціальної освіти та з інклюзивним навчанням в умовах військового стану.

Для фахівців у галузі спеціальної та інклюзивної освіти, викладачів, аспірантів і здобувачів закладів вищої освіти

Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Протокол № 11 від 16.11.2022 р.

©Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Положій С. І. Ціннісні орієнтації старших школярів з інтелектуальними порушеннями.....	142
Полякова Н. А. Результати дослідження рівня та якості сформованості навичок читання учнів з інтелектуальними порушеннями.....	146
Потанчук М. М. Експериментальне дослідження рівня розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня в процесі ігрової діяльності з використанням lego-технології.....	152
Радченко Я.А. використанням інформаційно-комунікаційних технологій при навчанні дітей з мовленнєвими порушеннями під час воєнного стану.....	159
Ракульцева М. Корекція мовленнєво-рухових порушень у дітей старшого дошкільного віку із заїканням у процесі логоритмічних занять.....	163
Романова Н.Ю. особливості саморегуляції та самоконтролю у молодших школярів із ЗПР при опануванні ними писемним мовленням.....	169
Сергієнко Г. В. Ігри та ігрові вправи як ефективні засоби корекції на етапі автоматизації звуків у дітей старшого дошкільного віку.....	175
Сердюкова Є.О. Використання природнього матеріалу в логопедичній роботі з дітьми із ЗНМ III рівня.....	180
Слонь К.В. Особливості роботи з подолання фонетико-фонематичних порушень у дітей із заїканням.....	184
Сотнікова О.П. Використання музикотерапії у роботі з дітьми з порушенням слуху.....	189
Тома Ю.В. Дидактична гра як засіб формування зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення.....	193
Швидка Д.В. Роль сім'ї у процесі корекційно-виховної роботи з дітьми з порушенням мовленнєвого розвитку.....	195

Ракульцева М.

магістрант спеціальності «Спеціальна освіта»

Науковий керівник: Міщенко О. А.

кандидат педагогічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет

імені Г. С. Сковороди

КОРЕКЦІЯ МОВЛЕННЕВО-РУХОВИХ ПОРУШЕНЬ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАЇКАННЯМ У ПРОЦЕСІ ЛОГОРИТМІЧНИХ ЗАНЯТЬ

У статті розглядаються особливості подолання заїкання у дітей старшого дошкільного віку, засобами логоритміки. Виділені основні завдання та принципи логоритміки. Описані методи логопедичної роботи, які допомагають подолати мовленнєві проблеми дітей старшого дошкільного віку.

The article deals with the peculiarities of overcoming stuttering in older preschool children by means of logorhythms. The main tasks and principles of logarithmic are highlighted. Methods of speech therapy work that help to overcome speech problems of older preschool children are described.

Ключові слова: заїкання, порушення мовлення, корекція, логоритміка.

Key words: stuttering, speech disorder, correction, log rhythm.

Постановка проблеми. За останні п'ять років помічено, що близько 25-30% дітей старшого дошкільного віку, які відвідують дитячий садок, мають симптоми мовленнєвих розладів, що в свою чергу негативно позначаються на нервово-психічній діяльності та поведінці дітей. На жаль, воєнні події, які останнім часом відбуваються в Україні, лише посилили цю ситуацію. За даними ВООЗ, через пів року війни, у 20 % дітей спостерігається постравматичний стресовий розлад, як хвороба, з фізіологічними та психологічними симптомами, серед яких і втрата рухових навичок, незв'язність та порушення мовлення, повна або часткова втрата мовлення, а також і заїкання [4].

Відомо що, заїкання - складне мовленнєве порушення, яке проявляється зміною ритму та плавності вимови. При заїканні дитина відчуває складнощі з вимовою слів і фраз, вона подовжує паузи перед тим, як вимовити звук і повторює склади. Причиною заїкання є надмірне збудження мовного та емоційного центру головного мозку, що викликає спазми структур, які забезпечують мовну функцію. Як результат, дитина не може вимовляти слова плавно і ритмічно.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Подолання заїкання необхідно починати як можна раніше. Велика заслуга належить вченим, що довели необхідність ліквідування даного мовного порушення на ранніх етапах його розвитку, тобто в ранньому дитинстві, коли розвиток мовлення ще не завершено і будь-які чинники можуть слугувати поштовхом для виникнення мовленнєвих порушень, і заїкування у дітей в тому числі. Великий внесок у подолання заїкання зробили такі науковці, як Л.Білякова, Г.Волкова, Р.Рау, В.Сільвестров, Н.Чевельова,

та багато інших. Продовжують досліджувати сучасні науковці такі як, І.Сікорський, Т.Кваша, А.Кравченко, І.Поварова, В.Кондратенко.

Одним із методів подолання заїкання є комплекс логоритмічних вправ, які сприяють нормалізації темпу і ритму мовлення дошкільників. Вплив логоритміки на дітей із заїканням описували в своїх працях такі науковці: Г.Волкова, С.Гандзюк, В.Екман, Є. Оганесян, Є.Рау, Ю.Рябцун, Н.Самойленко та інші.

Недивлячись на різноманіття методик подання заїкання та значну кількість досліджень в цій галузі, подальше вивчення цього мовленнєвого порушення є актуальним і в наш час.

Мета статті – висвітлити особливості подолання заїкання у дітей старшого дошкільного віку, засобами логоритміки.

Виклад основного матеріалу.

У процесі корекції заїкання логопедична ритміка базується на законах виникнення і розвитку патологічного процесу, специфічних методах впливу, розроблених логопедами.

Отже, **логоритміка** — це система фізичних вправ, заснована на зв'язку мови, руху та музики. Вона сприяє підвищенню ефективності корекційної роботи дітей з порушеннями мовлення.

Логоритміка важлива для корекції заїкання у дітей старшого дошкільного віку. Це форма терапії, засіб дії в комплексі методів. Корекція заїкання – складний і тривалий процес, ефективність якого залежить від комплексної взаємодії фахівців, поєднання різних методів подолання цієї патології.

Науковці зазначають, що більшість дітей із заїканням погано орієнтуються в просторі: плутають лівий і правий бік, важко виконують ряд рухів, особливо якщо не розуміють логопеда. Також у таких дітей відсутнє відчуття ритму, темпу, погана міміка. Тому виконання одного руху або серії рухів за словесною інструкцією представляє найбільші труднощі.

У більшості дітей із заїканням знижені психічні функції (нестійка увага, погана пам'ять), погана просодична мова (інтонація, голос, темп), низький рівень самоконтролю та самоконтролю, емоційно-вольової сфери. І це не випадково, адже діти мають специфічні особливості, які проявляються у незрілості процесів, тісно пов'язаних з мовленнєвою діяльністю, зокрема: порушення уваги та пам'яті, загальні, тонкої та артикуляційної моторики, порушення мовленнєвого розвитку [2].

Порушення уваги та пам'яті проявляється нестійкістю уваги, труднощами запам'ятовування та обмеженою здатністю швидко переходити від одного виду діяльності до іншого. Такі діти не сприймають розгорнутих, розпливчастих пояснень логопеда. Недостатня сформованість довільної уваги впливає на розвиток пам'яті дошкільників.

Діти із порушенням мовлення чують і розрізняють акустично подібні звуки: свист, голосно-тихий, глухий дзвін. У них слабо розвинені процеси слухового сприйняття і відтворення. Ймовірно, це є причиною того, що дітям важко розрізняти

та повторювати висоту та тривалість звуків, а також інтонаційні підйоми та спади музики. При роботі з дітьми з вадами мовлення педагоги розрізняють низькі музичні та ритмічні особливості.

Багато дослідників і практиків, які працюють над цією проблемою, вважають, що заїкання потребує всебічного вивчення та розробки найбільш ефективних методів та засобів. Одним із таких інструментів є логоритміка, яка поєднує в собі всі сторони мовлення, рухи, психічні процеси, корекційно-педагогічну та лікувальну роботу, спрямовану на нормалізацію особистості, оздоровлення всього організму.

З метою з'ясування рівня та особливостей прояву мовленнєво-рухових порушень у старших дошкільників із заїканням, нами було проведено дослідження.

Базою емпіричного дослідження став комунальний заклад дошкільної освіти комбінованого типу №28 «Дзвіночок» (групи для дітей з порушенням мовлення та із затримкою психічного розвитку) м.Жовті Води.

Загальна кількість дітей, що брали участь у дослідженні – 24 особи. Дітей було поділено на дві групи:

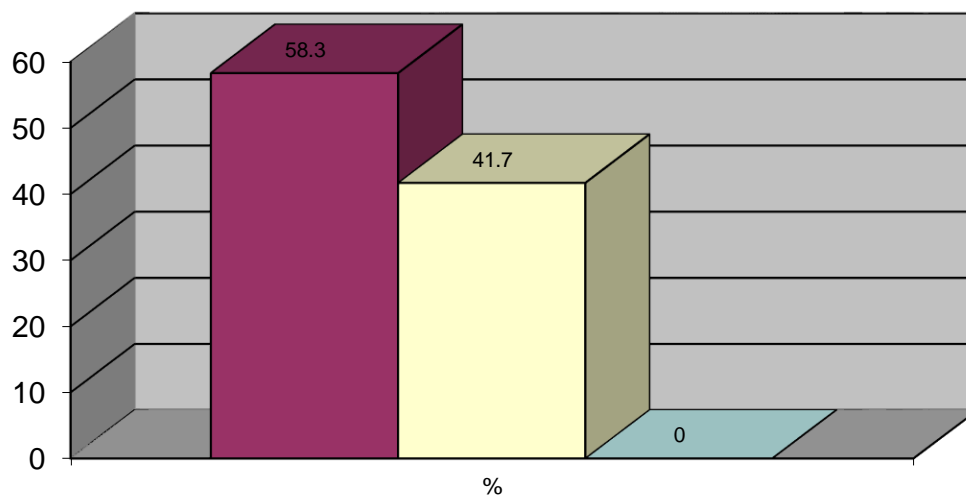
- контрольна (12 дітей з нормативним рівнем розвитку мовлення);
- та експериментальна (12 дітей із заїканням).

Процедура проведення дослідження на констатувальному етапі полягала в наступному - дітям пропонувалося виконати обрані нами завдання.

Для обстеження стану моторних функцій у дітей обох груп ми обрали методику Н.А. Ричкової.

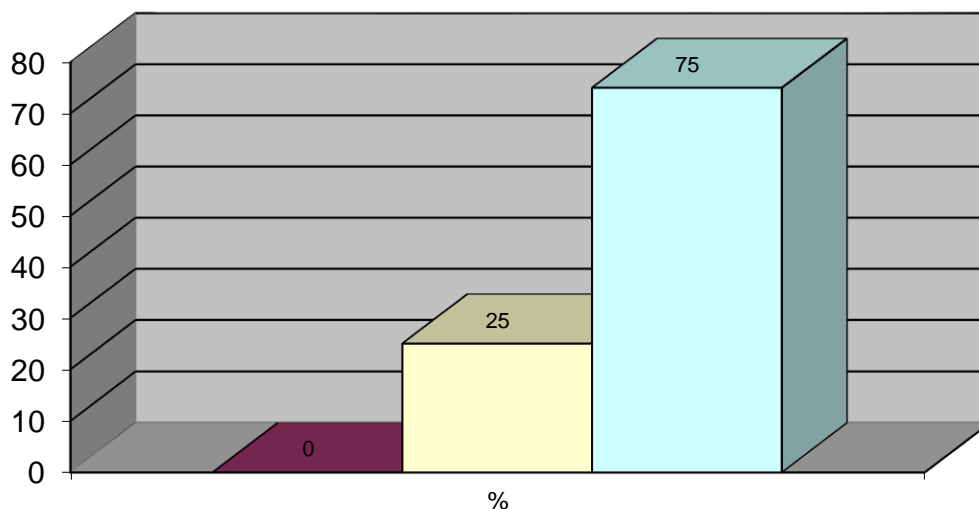
П'ята група завдань включала обстеження почуття ритму. Ці дві групи завдань були поділені на дві підгрупи. Перша – обстеження моторного ритму, а друга – обстеження мовленнєвого ритму. Результати виконання завдань за обома підгрупами наведено на рис. 1.1.-1.2.

Так, нами було з'ясовано, що 58,3% дітей контрольної групи мають високий рівень моторного ритму. Ці діти у своїй більшості давали правильну моторну відповідь на ритмічний зразок. У свою чергу, у 75% дітей експериментальної групи констатовано низький рівень моторного ритму, тобто, для них характерне неточне відтворення простих й ускладнених ритмічних малюнків.

■ Високий рівень   □ Середній рівень   □ Низький рівень

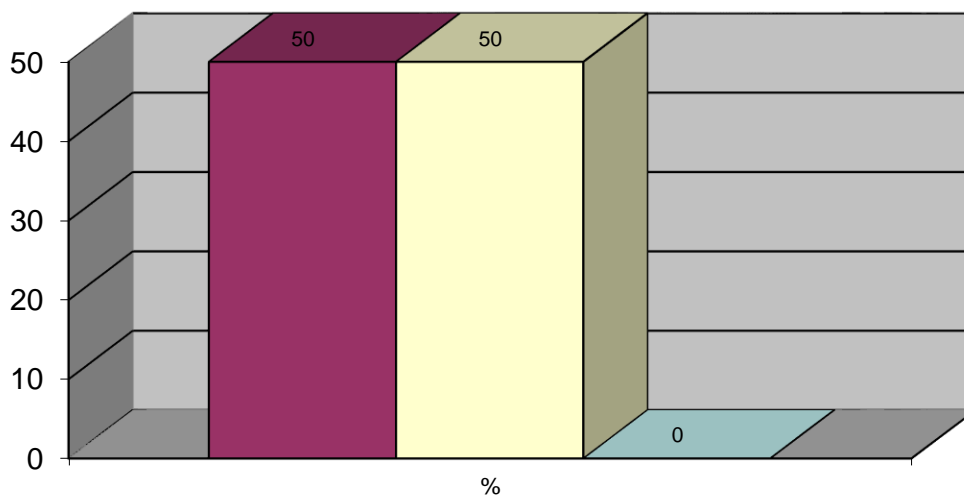
Рис. 1.1. Результати обстеження моторного ритму у дітей контрольної групи, %

■ Високий рівень   □ Середній рівень   □ Низький рівень

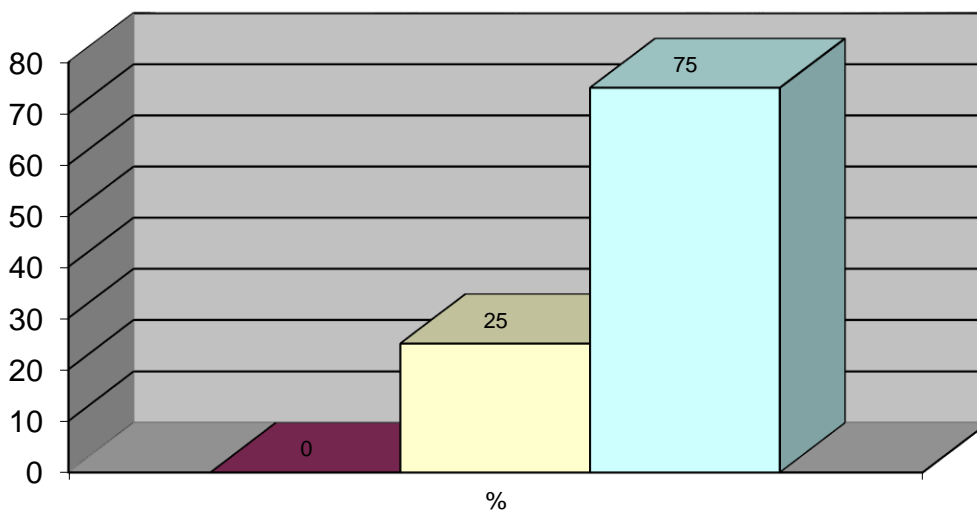
Рис. 1.2. Результати обстеження моторного ритму у дітей експериментальної групи, %

Результати виконання завдань на обстеження мовленнєвого ритму наведено на рис. 2.1.-2.2.

■ Високий рівень   □ Середній рівень   □ Низький рівень

Рис. 2.1. Результати обстеження мовленнєвого ритму у дітей контрольної групи, %

■ Високий рівень   □ Середній рівень   □ Низький рівень

Рис. 2.2. Результати обстеження мовленнєвого ритму у дітей експериментальної групи, %

Отже, результати обстеження виявили, що 50% дітей контрольної групи мають високий рівень мовленнєвого ритму. Ці діти у своїй більшості давали правильну мовленнєву відповідь на ритмічний зразок. У 50% дітей контрольної групи констатовано середній рівень мовленнєвого ритму, у них були помилки у відтворенні складового, словесного та синтагменного ритму мовлення. У свою чергу, у 75% дітей експериментальної групи констатовано низький рівень

мовленнєвого ритму, тобто, для них характерне неточне відтворення складового, словесного та синтагменного ритму мовлення.

Сумарні підсумки виконання завдань на обстеження почуття ритму виявилися наступними: більше 50% дітей контрольної групи мають високий рівень почуття ритму, у свою чергу, у 75% дітей експериментальної групи констатовано низький рівень почуття ритму.

Зважаючи на отримані дані емпіричного дослідження на констатувальному етапі, ми вважаємо, що з дітьми з експериментальної групи слід провести роботу з усунення мовленнєво-рухових порушень, а ефективним засобом цього може виступити логоритміка.

Логоритмічні заняття відіграють важливу роль у загальному розвитку дитини, а також у корекції мовленнєвих порушень. Вправи, що використовуються в логопедичній ритміці, впливають на розвиток психічних функцій і загального мовлення, а також на дрібну моторику. Вони особливо важливі для дітей з порушеннями мовлення, у тому числі із заїканням [2].

На логоритмічних заняттях використовуються загальнодидактичні, наочні, словесні та практичні методи.

Наочні методи - забезпечують наочне сприймання органами чуття і моторними органами почуттів [3]. Це включає в себе такі методи прозорості:

1) наочний: логопед демонструє схему руху, імітує життєві закономірності, використовує наочні орієнтири при переміщенні в просторі, демонструє наочні посібники – фільми, картинки тощо.

2) тактильно-м'язовий: включення в рух різноманітних допоміжних засобів. Наприклад, ворота - ходьба, ходьба за допомогою вчителя, арки для перевірки положення окремих частин тіла;

3) зір і слух: інструментальна музика, пісня, вірш тощо.

Словесні методи – допомагають зрозуміти завдання.

Практичні методи - забезпечують ефективну перевірку правильності рухів на органи чуття опорно-рухового апарату.

При створенні логоритмічних занять слід враховувати такі **дидактичні принципи**: науковість, наочність, доступність, поступове підвищення вимог, стимулювання активності та свідомості дітей, індивідуальний підхід до кожної дитини.

Висновки. Таким чином, логоритмічні заняття, розвиваючи, виховуючи та коригуючи моторику дітей у поєднанні з мовленням та музикою, дають змогу подолати мовленнєві проблеми дітей старшого дошкільного віку, зокрема заїкання, що дозволяє їм брати участь в ігрових ситуаціях та створювати сприятливу атмосферу для навчання та розвитку творчих здібностей. Діти швидше засвоюють знання, оскільки їх виклад супроводжується різноманітними рухами музики, що дозволяє активізувати всі види пам'яті (слухову, моторну, зорову). Згідно поставлених завдань, логоритмічні вправи допомагають дітям із заїканням: нормалізувати мовленнєве дихання, дрібну та мімічну мускулатуру, а також

корегують темп і ритм мовлення. Крім того, групове виконання допомагає організувати й удосконалити ритмічні процеси, розвиває навички концентрації уваги, що допомагає дітям із проявами заїкання у колективі наслідувати нормотипових дітей та виконувати ритмічні рухи. Музика, ритм, мова та вправи створюють сприятливе середовище для коучингу. На заняттях спостерігається психологічне розвантаження. Діти, які отримують яскраві враження, позитивні емоції, відчуття радості, поступово позбавляються невпевненості в собі. Дослідження впливу занять з логоритміки на дітей із заїканням є актуальним і в наш час.

Література

1. Забара О.В. З історії виникнення логопедичної ритміки. / О.В. Забара // Логопед. – 2012. – №10. – С. 8–15.
2. Картушина М.Ю. Логоритмічні заняття в дитячому садку: метод. посібник / М.Ю. Картушина. – М.: ТЦ Сфера, 2005. – 186 с.
3. Найдич В.М. Використання логоритмічних прийомів у корекційній роботі. / В.М. Найдич, Л. І. Конюк // Логопед. – 2014. – №3. – С. 28–30.
4. <https://international-review.icrc.org/articles/living--through-war-mental-health-children-and-youth-conflict-affected-areas>

Романова Н.Ю.

магістрант спеціальності «Олігофренопедагогіка»

Науковий керівник: Галій А.І.

кандидат біологічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет

імені Г.С. Сковороди

ОСОБЛИВОСТІ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ТА САМОКОНТРОЛЮ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ЗПР ПРИ ОПАНУВАННІ НИМИ ПИСЕМНИМ МОВЛЕННЯМ

Одним із провідних завдань роботи в школі є допомога учням, що мають мовленнєві порушення, внаслідок чого відчувають труднощі у засвоєнні шкільної програми. Молодші школярі із затримкою психічного розвитку (ЗПР), у яких є труднощі опанування писемним мовленням, оволодівають ним у процесі тривалого корекційного навчання. Якщо ці учні своєчасно не отримують корекційної допомоги, це може привести до додаткових ускладнень як у формуванні психічних процесів так і у поведінці дитини.

Актуальність теми зумовлена обмеженістю вивчення проблеми опанування писемним мовленням молодших школярів із ЗПР в теоретичному і практичному аспектах.

В ході констатуючого етапу експерименту, який ми проводили при написанні кваліфікаційної роботи, вивчалися першоджерела, а також проводились спостереження за навчальним процесом, вивчення педагогічного досвіду, бесіди, опитування, проводилась статистична робота по обробці результатів. В основу